

Ilgtspējības principi piekrastes rekreācijas plānošanā

Ilona Hohlovska, Riga Technical University, Jekabs Trusins, Rigas Technical University

Kopsavilkums. Rakstā aplūkota Latvijas piekraste, kā rekreācijas attīstībai piemērota teritorija. Akcentēta ilgtspējīgas teritorijas attīstības nepieciešamība. Mērķa sasniegšanai ir izvirzīti septiņi ilgtspējības principi – rekreatīvā potenciāla saglabāšana, resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšana, viesmīlības, mobilitātes, vides atbilstības, mainīguma un vienotības. Tiek rekomendēts rekreācijas sistēmu balstīt uz svarīgākajiem resursiem – pludmalī, ostām, dabas objektiem un kultūrvēsturi. Attīstīt jahtu ostu tīklu, transporta nomas sistēmu, apdomāt dzelzceļa turpinājumu. Rekonstruēt muižu kompleksus par rekreācijas un tūrisma informācijas centriem vai mazām SPA pansijām, labiekārtot aizsargājamās teritorijas saskaņā ar normatīvo aktu prasībām, veidot rekreācijas centru simbolus un nodrošināt teritoriju ar plašu informācijas klāstu. Plānot teritoriju kompleksi ar visu ieinteresēto pušu iesaistīšanu. Principi palīdz identificēt piekrastē kompleksus ar dažādām funkcijām: aktīvas atpūtas zonas starptautiskiem festivāliem; kultūras tūrisma centrus ar kūrorta zonām jūrmalā; mierīgas dabas tūrisma zonas ar vietējās arhitektūras paraugiem; modernas ūdens tūrisma zonas ar jahtu ostām.

Atslēgas vārdi: jūras piekraste, rekreācija, telpiskā plānošana, ilgtspējība.

IEVADS

Latvijas Republikas teritorija 496 kilometru garumā robežojas ar Baltijas jūras un Rīgas jūras līča teritoriju. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas (LIAS) projektā Baltijas jūras piekraste ir definēta kā viena no nacionālo interešu telpām ar izcilu vērtību un nozīmi Latvijas ilgtspējīgai attīstībai [1]. Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.-2017. gadam nosaka, ka piekrastes vērtība nacionālā līmenī ir tās vienotais dabas un kultūras mantojums – piekrastei raksturīgo dabas un kultūras (materiālo un nemateriālo) vērtību kopums, kas ietver arī vidi, kura laika gaitā ir izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā [2].

Piekrastē intensīva saimnieciska darbība notiek gadsimtiem ilgi, līdz ar zvejniecību, ostu darbību jau no Antīkās pasaules laikiem piekraste tiek izmantota rekreācijai [3]. 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā urbanizācija veicināja kūrortu kā jauna tipa apdzīvoto vietu veidošanos [4]. Savukārt pēc Otrā pasaules kara lielām cilvēku masām ar vidēju ienākumu līmeni kļuva pieejami ceļojumi pa valsts teritoriju un īsā laikā ceļojumi aiz tās robežām. Atpūta kļuva par masu parādību un normatīvo aktu objektu. ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijā (1948. g.), Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1966. g.), ANO Invalidu tiesību deklarācijā (1975. g.), Manilas deklarācijā par pasaules tūrismu (1980. g.) un Vispasaules Tūrisma ētikas kodeksā (1999. g.) noteikts, ka katram cilvēkam ir tiesības uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības uz to, lai viņa speciālās vajadzības tiktu ņemtas vērā visu līmeņu

plānošanā. Latvijas Satversmes 107. pants nosaka sekojošas tūrisma attīstībai būtiskas tiesības: "Ikvienam ir tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu."

Piekraste ir visieciņākais rekreācijas galamērķis, kā rāda mūsdienu pasaules un Eiropas tūrisma industrijas tendences – 63% eiropiešu, dodoties atvaļinājumā, izvēlas jūru, un, balstoties uz piekrastes resursiem, daudzos galamērķos ir attīstīti dažādi peļņu nesošī pakalpojumi [5].

Latvijas piekrastes zonā ir apmierinoši apstākļi gan vasaras (peldsezona – 50–60 dienas, pastaigu, pikniku sezona – 90–50 dienas), gan ziemas atpūtas organizēšanai [3]. Latvijas piekraste, pateicoties savam ģeogrāfiskajam izvietojumam un dabas resursu kopai, ir piemērota: atpūtai, dažu dienu ceļojumiem, tranzīta rekreācijai. Tā bija populārs galamērķis Padomju Savienībā. Tomēr 90. gadu sākumā privatizācijas procesu rezultātā esošie kūrorti zaudējuši valstiski nozīmīgas ekonomiskās nozares statusu [4]. Neskatoties uz to, rekreācija tiek definēta kā viena no ekonomiskās restrukturizācijas pamatsektoriem, jo vairākas tradicionālas ekonomikas nozares – lauksaimniecība, zvejniecība, rūpniecība – pārdzīvo ievērojamo lejupslīdi [6].

LIAS Baltijas jūras piekraste ir noteikta kā viena no Latvijas lielākajām vērtībām, kur dabas un kultūras mantojuma saglabāšana jālīdzsvaro ar ekonomiskās attīstības veicināšanu [1]. Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011.-2017. gadam nosaka, attīstīt piekrasti kā ekonomiski līdzsvarotu, daudzfunkcionālu telpu, veicinot uzņēmējdarbību piekrastei specifiskās jomās, tai skaitā atpūtu un tūrismu [2].

Stingrākais likums, kas tieši ietekmē attīstību piekrastes zonā ir Aizsargjoslu likums. Piekrastes aizsargjoslas izveidošanas mērķis ir saglabāt piekrastes ainavas; nodrošināt piekrastes dabas resursu, arī atpūtai un tūrismam nepieciešamo resursu saglabāšanu un aizsardzību, to ilgstošu un līdzsvarotu izmantošanu [7]. Likums "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām", "Par vides aizsardzību" un "Par kultūras pieminekļu aizsardzību", kā arī virkne līdztīgu normatīvo aktu nosaka līdzīgas prasības.

ILGTSPĒJĪBAS PRINCĪPI PIEKRASTES REKREĀCIJAS PLĀNOŠANĀ

Plānojot rekreācijas attīstību piekrastē, kā vienu no tradicionālajām šīs teritorijas nozarēm būtu nepieciešams izmantot ilgtspējīgu attīstības ceļu, kas spēj nodrošināt augstu dzīves vides kvalitāti, jo to pamatā ir izmaiņu process, kurā dabas resursu ekspluatācija, investīciju virziens, orientācija uz zinātniski tehnisko attīstību, personības attīstība un institucionālās pārmaiņas ir saskaņotas savā starpā un nostiprina esošo un nākotnes potenciālu [8]. Attīstot rekreāciju, Latvijas piekrastē ir iespējams balstīties uz

ilgtspējības principiem, kuri izriet gan no normatīvās bāzes, gan no starptautiskās labas prakses piemēriem.

Pirmkārt, ierobežot esošo rekreācijas centru negatīvo ietekmi iespējams ar rekreatīvā potenciāla saglabāšanas principu, kas paredz vērtīgo rekreatīvo resursu aizsardzību no ietekmēm, kas varētu pazemināt šo resursu potenciālu un kvalitāti [3]. Tas nozīmē, ka rekreācijas objektus ir jānodrošina ar atbilstošu infrastruktūru. Tas nodrošinās jau esošo nelegālo pieeju pludmalēm labiekārtošanu un likvidēs jaunu šādu pieeju veidošanos procesu [9]. Veloceliņu un pastaigu taku izveide ainaviski pievilcīgos teritorijas posmos palīdzētu apgūt teritorijas, kur pārvietošanās ar automašīnu ir aizliegta. Palielināts autostāvvietu skaits aizsargājamās un pieguļošajās teritorijās samazinās autotransporta radīto slodzi [10]. Uzlabojot ceļu kvalitāti un tranzīta ceļu atvēršot no piekrastes un pilsētu centriem, tiks nodrošināta drošas pārvietošanās iespējas rekreācijas zonā.

Iesaistot tūrisma nozarē esošos viensētu īpašniekus un viņu nekustamo īpašumu, organizējot naktsmītnes, nebūs nepieciešams rezervēt teritoriju jauno tūrisma objektu būvniecībai, tiks stimulēta vietējās vides labiekārtošana bez ieguldījumu veikšanas no pašvaldības puses.

Eiropas valstīs šo principu plaši izmanto attiecībā uz arhitektūras mantojumu [11]. Vidzemes piekrastes zonā arhitektūras mantojums ir pietiekami izplatīts, bet tikai daži objekti ir iesaistīti rekreācijā. Muzeji, kas atrodas interesantā ēkā un ko aptver jauka ainava, ir jāatbalsta, esošo muzeju darbību jāpaplašina, ietverot tajā svarīgākos vēsturiskos objektus – muižu kompleksus un piekrastes zvejnieku ciemus. Jūras piekrastē rekreācijā jāiesaista piejūras sadzīves elementi – bakas, mazas ostas, zivju žāvētavas, laivas utt., kas ir papildu atrakcija rekreantiem un tūristiem [12].

Otrkārt, ir iespējams paaugstināt esošo rekreatīvo resursu izmantošanas efektivitāti [3]. Viens no risinājumiem būtu labiekārtojuma projektēšana saskaņā ar ainavu, neaizmirstot par kvalitāti un paša labiekārtojuma vizuālo tēlu. To papildinot ar rekreācijas tēla veidošanu, kā visefektīvāko instrumentu izmantojot koptas publiskās telpas, labiekārtotas pilsētu piekrastes ar sadalījumu posmos ar punktveida publiskas funkcijas objektiem, tiks piesaistīti apmeklētāji, kuriem būs iespēja no jauna atklāt un novērtēt piekrastes dabu [13].

Pilsētām pie upēm ir nepieciešams kvalitatīvs to krastu labiekārtojums, pārvēršot krasta nostiprinājumu par modernu publisku telpu. Ostas kā urbanizēto zonu daļas dod iespēju veidot urbāno publisko telpu pie ūdens, lai izceltu šo telpu iepriekšējo rūpniecisko raksturu. Piemēram, kā peldvieta Barselonā jūras krastā (1. att.), kas robežojas ar Forum 2004 esplanādi. Šodien Forum tiek izmantots kultūras pasākumu organizēšanai un peldvieta ir viena no alternatīvām pilsētas apkārtnē [14].

Atpazīstamības veidošanas process visvieglāk īstenojams ar simbola palīdzību, ko, atvadoties no vietas, cilvēks saskatīs pilsētas panorāmā. Tāpēc, attīstot piekrastes mazās ostas un populāras pludmales, var izmantot pozitīvo Vācijas pilsētas Immenstades piemēru, kur 1991. gadā pilsēta izdomāja veidot savu zīmi, kas padarītu šo vietu neaizmirstamu un populāru

tikšanas vietu, kā arī atpūtas stūri pilsētā. Zīme realizēta pilsētas dambja krastā (2. att.) [15].

Treškārt nodrošinot viesus ar nepieciešamo fiziskā un psiholoģiskā komforta līmeni rekreācijas pieredzes laikā – viesmīlības princips, kas nozīmē nepieciešamo servisu [3], informāciju un inventāru jebkurā laikā – var panākt tūristu uzturēšanās ilguma un to iztērēto finanšu pieaugumu [9].

1.att. Peldvieta Forum 2004 esplanādē Barselonā [14]

2.att. Immenstades pilsētas zīme [15]

Klusā Latvijas piekrastes reģionā, kur vasaras sezona ir aptuveni 90 dienu gara un laiks ne vienmēr ir stabils un silts, vairāk piemērots mobils atpūtas modelis [16]. Principa realizācijai nepieciešams attīstīt transporta sistēmas. Ceļojuma koncepcija piekrastē var balstīties uz iespēju mainīt pārvietošanās veidus un izmantot dažāda veida transportu, šī ceļojuma gaitā dodot iespēju jebkurā punktā ērti mainīt virzienu vai arī piedāvājot iespēju palikt konkrēta punktā ilgāk [11]. Jahtu ostu tīklu, automobiļu un riteņu nomas sistēmu attīstība, dzelzceļa turpinājums virzienā gar piekrasti palīdzēs veidot rekreācijas centrus un veicinās resursu izmantošanu. Šādu sistēmu sasaiste atvieglos piekrastes pieejamību un palielinās resursu izmantošanu.

Piekrastes apdzīvoto vietu arhitektoniski vēsturiskais mantojums, daba un ainavas, pludmale un ostas ir bāze tūrisma attīstībai. Katrai rekreatīvai videi izvēloties atbilstošu rekreācijas procesu, tiks nodrošināts vides atbilstības princips [3]. Muižu kompleksi var kalpot par SPA centriem vai tūrisma informācijas centru telpām; ostas var pielāgot jahtu uzņemšanai; dabas objektus var izmantot kā daļu no gājēju vai

velomaršruta; upju grīvas kā ainaviskus koridorus starpatpūtai; akmeņaino jūrmaļu un Piejūras dabas parka lielākās kāpas kā atsevišķus pilnvērtīgus ainavas objektus.

Latvijas piekrastes gadījumā, ņemot vērā aizsargājamo teritoriju skaitu un iesaistīto institūciju daudzumu, īpaši svarīgi īstenot rekreācijas nozares vienotības principu [3], kas nosaka nepieciešamību resursu apgūšanu un ekspluatāciju nodrošināt vienota reģionāla centra vadībā – projekti, aizsākoties vairāku organizāciju diskusiju veidā, tiek veiksmīgi centralizēti koordinēti [5]. Kā piemēru var minēt Veinameri projektu Igaunijā, kas paredz atjaunot un saglabāt daļēji dabiskās piekrastes ekosistēmas, darbojoties trīs galvenos sektoros – lauksaimniecība, amatniecība un ekotūrisms; un Kuršu kāpu, kur ar ilgtspējīga tūrisma attīstības sekmēšanu nodarbojas Klaipēdas universitātes Rekreācijas un tūrisma fakultāte kopā ar Baltijas EUCC. Konkrētie projekti virzīti uz ilgtspējīga tūrisma demonstrācijas objektiem [5].

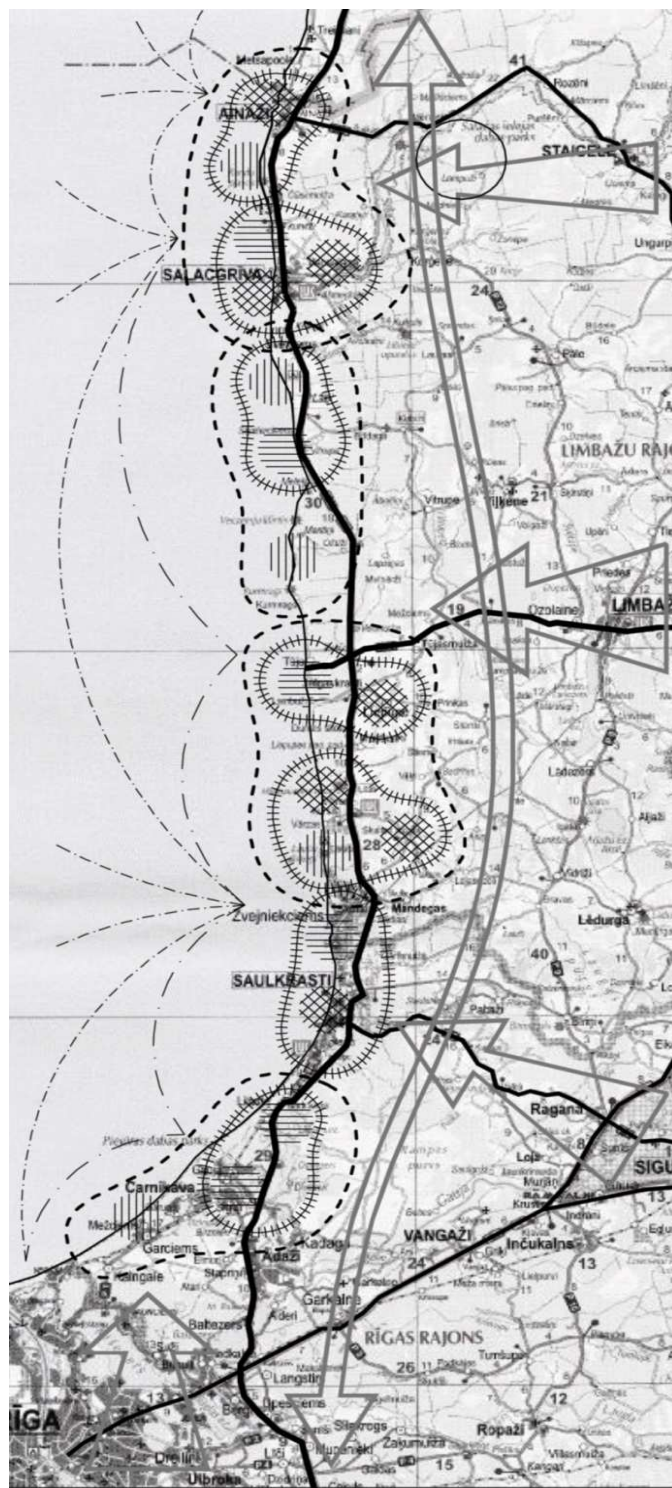
Veiksmīgs rekreācijas process balstās uz rekreācijas pieredzes maiņu – mainīguma princips [3]. Šī principa realizāciju nodrošinā Latvija piekrastes rekreācijas sistēmas balstīšana uz scenārijiem, ko veido pieejamie resursi, to kvalitāte, potenciāls un izvietojums. Tiek piedāvāts izcelt rekreācijas areālus, kas sastāv no vairākām dažādu rekreācijas resursu zonām [17]. Tas ļaus sasniegt vietas slāņainību un, pieļaujot vienas funkcijas dominēšanu, ļaus attīstīt citas, lai nodrošinātu teritorijas dzīvotspēju visa gada garumā un pieprasījuma pēc aktīvas un klusas, mierīgas aptūtas apmierinājumu (3. att.).

Teritoriju tiek rekomendēts attīstīt posmos. Par pirmo prioritāti izvirzot posmus, kuros kopējais rekreatīvais potenciāls ir vislielākais un koncentrējas vismazākā teritorijā. Nākamā prioritāte būtu ērtu apstāšanās punktu izveide piekrastes vidusdaļā starp nozīmīgākajām pilsētām – nodrošinot perifērijas teritorijas attīstību.

SECINĀJUMI

Ilgtspējīga rekreācija ir lieliska darbošanās forma un alternatīva jutīgo teritoriju robežās, jo lielākoties atbalsta maza mēroga uzņēmējdarbību un teritorijas apsaimniekošanas veidu, kas nepatērē lielus resursus un teritorijas, tādējādi radot mazāku ekoloģisko ietekmi [9]. Starp citām ilgtspējīgas rekreācijas priekšrocībām var minēt [5]:

- rada drošu un pievilcīgu piekrastes vidi ar veselīgu piekrastes dzīves vidi;
- spēj radīt darbavietas (aptuveni 7% no pasaules darbspējīgiem iedzīvotājiem);
- var ierosināt vietējo pašvaldību uzlabot infrastruktūru, kas citādi netiktu attīstīta, tādējādi paaugstinot vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti;
- var nepastarpināti piedalīties jutīgu teritoriju un biotopu saglabāšanā – novadot ienākumus no ieejas maksas, auto novietņu biļetēm un līdžīgiem avotiem jutīgu dabas teritoriju aizsardzības un apsaimniekošanas izmaksu segšanai;
- piemīt spēja uzlabot kultūrvēsturisko tradīciju saglabāšanu un īstenošanu.

3.att. Piekrastes rekreācijas areālu piemērs

LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas pamatziņojums [Elektroniskais resurss] / Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija – http://latvija2030.prakse.lv/files/lias_pamatziņojums.pdf – Resurss apskatīts 2009. g. 1. apr.
- [2] Piekastes telpiskās attīstības pamatnostādnes 2011. – 2017. gadam [Elektroniskais resurss] / Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija – <http://www.raplm.gov.lv/pub/index.php?id=2521> – Resurss apskatīts 2010. g. 20. jūn.
- [3] Trušiņš J. Rekreoloģija – zinātne par atpūtu. – Rīga: Zinātne, 1985. – 106 lpp.
- [4] Ozola S. Kūrortu arhitektūra un plānojums Baltijā 19. gadsimtā – 20. gadsimta pirmajā pusē // Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti. 10.sēr., Arhitektūra un pilsētbūvniecība. – 2.sēj. (2008), 84.–97. lpp.
- [5] Coastal learn – Multimediju tālmācības kurss Integrētajā Piekastes Pārvaldībā [Elektroniskais resurss] / Latvijas Universitāte – <http://vide.lu.lv/coastlearn/index.htm>. – Resurss apskatīts 2009. g. 5. apr.
- [6] I.4.5 project „Preparatory Study of Spatially Relevant Aspects of Tourism” Final Report [Elektroniskais resurss] / ESPON – http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/261/428/file_1460/tor_1.4.5.pdf – Resurss apskatīts 2009. g. 3. maijs.
- [8] Melluma A. Latvijas Piekastes ilgtspējīgā attīstība. – Rīga: McĀbols, 2003. – 16 lpp.
- [9] 42/187 Report of the World Commission on Environment and Development [Elektroniskais resurss] / United Nations – <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> – Resurss apskatīts 2009. g. 10. apr.
- [10] Smaļinskis J. Pārskats – Vides, sociālie un ekonomiskie aspekti lauku tūrisma ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanā. Situācija, analīze, priekšlikumi [Elektroniskais resurss] / Latvijas Lauku tūrisma asociācija – <http://www.macies.celotajs.lv/> – Resurss apskatīts 2009. g. 20. janv.
- [11] Dabas parka „Piejūra” dabas aizsardzības plāns [Elektroniskais resurss] / Dabas aizsardzības pārvalde – http://www.dap.gov.lv/public/files_uploaded/aizsardzibas_plani/piejura_dap.pdf. – Resurss apskatīts 2009. g. 15. janv.
- [12] Von Rohr G., C.Corves un H. Sterr. INTERREG IIIB ToLearn Project: Developing Sustainable Tourism in the North Sea Region Final report // Coastline Reports. – Nr.11. (2008), 107 lpp.
- [13] Buka O. Latvijas PSR piejūras reģiona vēsturisko apdzīvoto vietu rekreācijas sistēmas veidošanas priekšnoteikumi // Latvijas PSR arhitektūra un pilsētbūvniecība. – Rīga: Zinātne, 1987. – 174. –190. lpp.
- [14] Great Waterfronts of the World [Elektroniskais resurss] / Project for Public Spaces – http://www.pps.org/info/newsletter/february2007/great_waterfronts – Resurss apskatīts 2008. g. 12. dec.
- [15] Bahamon A. Landscape Architecture: Water Features. – China: LOFT Publications, 2006. – 191. p.
- [16] Dreiseite H., Grau D. New watercases. – Birkhauser: Basel.Berlin.Boston, 2005. – 121. – 123. lpp.
- [17] Latvijas Tūrisma attīstības pamatnostādnes 2009. –2015.gadam [Elektroniskais resurss] / Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija. – www.em.gov.lv/images/modules/items/EMPamnp1_290109_turpamn.do c. – Resurss apskatīts 2009. g. 2. febr.
- [18] Tūrisma nozares attīstība. Nozares pārskats rajona plānojuma izstrādāšanai (Kuldīgas rajonam). – Rīga: Jumava, 1999. – 91 lpp.

Iļona Hohlovska. Mr.arch.(2009), Riga Technical University, Faculty of Architecture and Urban Planning.
Work experience: from 2009 until now Scientific Assistant, Riga Technical University, Spatial and Regional Development Research Centre.
Main research interest – recreation and regional development planning.
Address: 3 Pulka Str., LV-1007, Riga, Latvia; Phone: +371 26523195; E-mail: ilonahohlovska@rtu.lv

Jekabs Olgerts Trusins. Dr.habil.arch (1992), Latvian Council of Science; Dr.sc.ing. (1971), Polytechnic Institute, Vladivostok.
Work experience: Professor, RTU, Faculty of Architecture and Urban Planning; Chief, Senior Researcher, RTU Spatial and Regional Development Research Centre; Chief of Department of Architecture and Urban Development, Latvian Research Institute of Civil Engineering.
Publication - 5 books, 100 papers. Last papers: A Conceptual Framework for Dynamic Modeling of Sustainable Development for Local Government in Latvia (2010); Toward Lifelong Planning Education in Latvia (2007); The Ecological Reconstruction of the Cities (2006);
Memberships in professional societies: Representative from Latvia in the Association of European Schools of Planning; Member of Systems Dynamic Society; Member of COST TU-06-02 Management Committee; Member of Latvian Architects Society; Member of Latvian Academy of Architecture.
Address: 3/3 Pulka Str., Riga, LV-1007, Phone +371 27782386; e-mail: trusins@gmail.com

Iļona Hohlovska. Jekabs Trusins. Sustainability principles in coastal recreation planning

The article deals with Vidzeme coastal zone, which is suitable area for recreation development. Economic activity here take place all time and recreation is one of traditional sector if industry. The development or recreation supports Latvian strategy of sustainable development “Latvija 2030”. Normative acts represent necessity of recreation and people rights for it. There also is marked a need of sustainable development. As result, it is possible to identify seven sustainable principles from international examples of good practice and requirements mentioned in the national and international standards to achieve sustainable development in coastal recreation – recreational potential preserving, recreational resources using efficiency improving, good will, mobility, environmental correspondence, changes and union principle. It is recommended to organize recreational system on base of foundation resources – architectural and historical heritage, nature, beaches and harbors. Yacht harbor network, car and bicycle rent services need to be developed, railway can be extended into direction of Ainazi along coastline. Old estates can be turned into SPA centers or tourist information points. High quality car parking system with information boards need to be developed. Infrastructure and area's image by public places with a help of signs can be created. Involving different organizations can be made one institution to coordinate urban planning in the area. Principles help to determine coastal recreational complexes with different functions: active recreational zones – a resort for international festivals. areas as new tourist centers and resort zones on the seaside; quiet passive recreational zones; districts as modern water tourism zones with yacht centers; culture tourism centers as town with timber architecture examples; areas as powerful local water recreational centers.

Илона Хохловская. Екабс Трушиньш. Принципы устойчивости в планировании рекреации на побережье

Статья рассматривает побережье как территорию, подходящую для развития рекреации. На побережье в течении столетий ведется хозяйственная деятельность и рекреация является традиционной отраслью, развитие которой поддерживает и Латвийская стратегия долгосрочного развития “Латвия 2030”. Статья раскрывает необходимость отдыха и права человека на него, которые сформулированы как в местных, так и в международных нормативных актах. Нормативные документы и международные рекомендации акцентируют необходимость долгосрочного развития рекреационных территорий. Для достижения цели выдвинуты семь принципов, которые следуют из нормативных документов и международных примеров хорошей практики – принцип сохранения потенциала, повышения эффективности использования ресурсов, гостеприимства, мобильности, соответствия среды, смены впечатлений и целостности рекреационной отрасли. Рекомендовано организовать систему рекреации на важнейших ресурсах – пляже, портах, объектах природы и культурно-историческом наследии. Развивать сеть портов для яхт, систему аренды транспорта, обдумать продолжение железной дороги вдоль побережья. Реконструировать памятники архитектуры в информационные центры, СПА гостиницы и музеи. Благоустроить природные территории согласно требованиям нормативов, создать сеть информационных стендов, создавать символы рекреационных центров. Планировать территорию комплексно, подключив к процессу все заинтересованные стороны. Принципы помогают определить комплексы с доминированием разных функций – зоны активного отдыха и курорты международных фестивалей; центры культурного туризма с курортной зоной на берегу; зоны спокойного отдыха; современные зоны водного туризма в портовых городах с примерами деревянной архитектурой; районы отдыха на внутренних водах.